

Konya'da 1935 Genel Seçimi

1935 General Election in Konya

Ömer AKDAĞ*

ÖZET

Türkiye'de iki aşamalı (müntehib-i evvel ve müntehib-i sani) olarak yapılan 1935 genel seçimi kadınların seçime girdikleri ilk genel seçimdir. Demokrasi tarihimizde kadın milletvekillerinin en yüksek oranda parlamentoya girdiği bu seçimler olmuştur. Bu seçimde Türkiye genelinde 18 kadın ve 4 gayrimüslim milletvekili meclise girmiştir. Sadece CHF'nin katıldığı 1935 genel seçimi tek partili dönemde yapılan diğer seçimlerden farklı değildir. Tek partili dönemde yapılan seçimlere bu yönüyle "sözde seçim" denilmektedir. 1935 genel seçiminde Konya'dan da bir kadın milletvekili seçilmiştir.

Bu çalışmada; 1935 genel seçiminin hukuki zemini verilerek Türkiye genelinde yapılan seçim ile Konya'daki seçim çalışmaları incelenmiştir. Basında yapılmış olan seçim öncesi ve sonrası yorumlar değerlendirilmiştir. Konya'dan seçilmiş olan milletvekillerinin özgeçmişleri dipnot olarak verilmiş ve bu seçimin toplumsal boyutuyla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Seçim, 1935 seçimleri, tek partili dönem, Konya'da seçimler

ABSTRACT

1935 general election which was conducted as two phase (müntehib-i evvel ve müntehib-i sani) in Turkey was the first general election that women participated in the election. These elections were with the highest ratio that women were elected for the parliament in our democracy history. 18 women and 4 non-Muslim ministers were elected for the assembly from all over the Turkey in this election. 1935 general election in which only RPP (Republican People's Party) joined was not different from those that carried out in single-party period. Those elections that conducted in single-party period are called "quasi election" from this perspective. A woman minister was also elected in Konya in 1935 general election.

Election activities which were conducted in Konya and all over Turkey are discussed in this study by providing the legal ground of 1935 general election. Pre-election and post-election remarks which were made in the press are evaluated. Autobiographies of ministers elected from

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi, oakdag34@hotmail.com

Konya are given in footnotes and evaluations regarding the social dimension of this election are carried out.

•

KEY WORDS

Elections, 1935 elections, one-party period, the elections in Konya.

Giriş

1925’de Takrir-i Sükûn Kanunu ile başlayıp 1945 yılına kadar devam eden tek partili dönem¹ zarurî ve geçici bir devre olarak kabul edilmekte ve bu dönemle ilgili üç gerekçe gösterilmektedir. Bunlardan birincisi, toplum yapısındaki “yetersiz” sosyo-ekonomik gelişme sebebiyle çoğulculuğun olmamasıdır. İkincisi Millî Mücadele döneminde mecliste uygulanan ve Müdafa-yı Hukuk gurubuna dayanılarak sürdürülen yönetim şeklinin daha “etkin ve daha süratli” olduğunun düşünülmesidir². Cumhuriyetin ilk yılları yeniden yapılanma ve inkılâp hareketleri “hızla” tamamlanması gereken bir süreç olarak değerlendirilmiş ve “kısır çekişmelerle kaybedilecek zamanın” olmadığı düşünülmüştür. Üçüncüsü toplumda yeni devletin kurulması aşamasında ortaya çıkması muhtemel tepkinin örgütlenmesine “fırsat verilmemek” istenmiştir. Gerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası³ gerekse Serbest Cumhuriyet Fırkası örneklerinde bu “tehlike” görülmüştür.⁴ Bu sebeple demokrasiyi ayakta tutacak güçte sosyal yapı oluşuncaya kadar “hiç itiraz etmeyen ve tam bir sadakatle bağlı” bir kadronun varlığı tercih edilmiştir.⁵

İstiklal mücadelesinden hemen sonra 1929’a kadar olan dönemde Kemal Paşa’ya karşı askerî, dinî ve siyasî her türlü muhalefet susturularak⁶ bu zemin üzerinde yeniden yapılanma gerçekleştirilmiştir. Böyle bir ortamda Kemal Pa-

¹ Bu dönemde kurulan siyasi partiler için bk. Tarık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952, İstanbul 1952; Mete Tunçay, TC’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

² Ahmet N. Yücekök, Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlamentonun Evrimi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 533, Ankara 1983, s. 111-112;

³ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili olarak bk. Erik Jan Zürcher, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul 1992; Ayrıca bk. Nevin Yurtsever Ateş, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, İstanbul 1994.

⁴ Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili olarak Zürcher haklı olarak “vesayet demokrasisi” ifadesini kullanmaktadır. Zürcher, 2000, 259; Tek partili dönemdeki seçim propagandaları için bk. Nil Türker Tekin, Türkiye’de Seçim Propagandaları 1908-1946, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

⁵ Yücekök, 1983, 111-112; Zürcher, 2000, 257; Ayrıca bk. Kurtuluş Kayalı, “I. TBMM’de Muhalefet”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul 1982.

⁶ Eric Jan Zürcher, Modern Türkiye’nin Tarihi, (çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 251-253,263.

şa'nın muvafakatiyle 1930 yılında kurulmuş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası bile toplumda birikmiş olan tepkinin tekrar gündeme gelmesine engel olamamıştır. Böylece güdümlü muhalefet yoluyla denenen "çok partili cumhuriyet" tecrübesi başarıya ulaşamamış ve zaten fiilen varlığını sürdürmekte olan tek partili sistem 1945'e kadar devam etmiştir.⁷

1930 yılından itibaren parti-devlet özdeşleşme süreci başlatılmıştır. Partinin ideolojisine "uygun" olan 18 yaşından büyük her Türk vatandaşına partinin kapıları açık tutulmuştur.⁸ Böylece CHF'nin 1931 yılına kadar yürütmekte olduğu iktidar bundan sonra parti-devlet bütünleşmesi olarak devam etmiştir. Devlet başkanı aynı zamanda parti başkanı, İçişleri Bakanı parti genel sekreteri ve valiler de partinin il başkanı konumunda olmuşlardır.⁹

Parti-devlet bütünleşmesi devresinin ilk genel seçimleri 1931'de ikincisi 1935 yılında gerçekleşmiştir. İnceleme konusu olarak ele aldığımız 1935 genel seçimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için, bu seçimin hangi kurallar çerçevesinde yapıldığının bilinmesinde fayda bulunmaktadır. Bu sebeple 1935 genel seçimlerinin hukukî zemini aşağıda özet olarak verilmiştir.

Seçimin Hukukî Çerçevesi

1935 genel seçiminde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde seçim iki aşamalı olarak yapılmış ve her ikisinde de çoğunluk usulü tatbik edilmiştir. İki dereceli sistemde seçmenler, müntehib-i evvel (birinci seçmen) ve müntehib-i sani (ikinci seçmen) şeklinde isimlendirilmişlerdir. Müntehib-i ev-

⁷ Zürcher, 2000, 257; Yücekök, 1983, 113; Zürcher, 1925'ten itibaren kendini büyük oranda hissettiren muhalefeti susturma sürecini şöyle yorumlamaktadır; "Hem basın hem eğitim kurumları Kemalist ideolojiyi yaymaya seferber edildi. Bunun doğurmuş olduğu boğucu siyasal ve entelektüel hava, geleneksel tarih yazıcılığında çok defa görmezlikten gelinmiş olup gereken ilginin verilmesini beklemektedir. Bunun beraber şurası da belirtilmelidir ki, Kemalist önderler çok kişiye -çoğunlukla yazarlara, öğretmenlere, doktorlara ve diğer serbest meslek sahiplerine ve öğrencilere- kendi modern, laik, bağımsız bir Türkiye tasavvurunu aşıladılar. Kendilerini, bilgisiz yurttaşlarına rehberlik etmek için özel bir görev üstlenmiş bir seçkinler zümresi olarak gören bu insanlar, ülküleri için genellikle çok sıkı bir şekilde ve büyük kişisel özverilerle çalıştılar. Kemalist seçkinler zümresinin bu asilane-noblesse oblige- tavrı, günümüzün düzeltmeci sağ ve sol yazarlarınca görmemezlikten gelinen bir şeydir". Zürcher, 2000 263-264.

⁸ Doğu Perinçek, Kemalizm-3, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999, s. 82; Yücekök, 1983, 116.

⁹ Yücekök, 1983, 115; Zürcher, 2000, 259.

veller müntehib-i sanileri, bunlar da milletvekillerini seçmişlerdir. Müntehib-i evvellerin seçeceği müntehib-i sanilerin sayısı ile ilgili olarak 1908, 1923 ve 1934 yıllarında farklı düzenlemeler yapılmıştır.¹⁰

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 13-19 Mayıs 1931 tarihinde toplanan 3. Büyük Kurultayında kabul edilen karar gereğince milletvekili adayları partinin başkanlık divanınca tespit edilmiştir. Başkanlık divanı adayları belirlerken, grup yönetim kurulu ile genel yönetim kurulunun görüşlerini dikkate almıştır.¹¹

1935 genel seçiminde müntehib-i evvel olmanın şartları şöyle düzenlenmiştir: 22 yaşını bitirmiş olmak¹², medenî haklarından yoksun olmamak, yabancı devlet vatandaşı olmamak veya yabancı devlet vatandaşı iddiasında olmamak, iflastan dolayı mahkûm olmuşsa iade-i itibar etmiş bulunmak, kısıtlı olmamak, bulunduğu yerde en az bir yıldan fazla ikamet ediyor olmak, silahlı kuvvetler mensubu olmamak. Müntehib-i sani olmanın şartları, yabancı devlet imtiyazına sahip olmamak, seçim sırasında bir kimsenin hizmetkârlığında bulunmamak ve kötü şöhreti olmamak gibi şartların ilave edilmesiyle müntehib-i evvellerin şartlarıyla aynıdır.¹³

¹⁰ 2 Ağustos 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatına göre; bir nahiye (bucak) çevresinde bulunan; 501-750 Müntehib-i evvel (Birinci seçmen) için, 1 müntehib-i sani (İkinci seçmen), 751-1250 arasındaki müntehib-i evvel için 2 müntehib-i sani, 1251-2250 arasındaki müntehib-i evvel için, 4 müntehib-i sani seçilmektedir. Müntehib-i evvel sayısının 2250'den fazla olması halinde bu oranlara göre 5, 6 ve daha çok sayıda müntehib-i sani seçilebilecektir. Bir bucakta müntehib-i evvel sayısı 250-500 arasında olduğu takdirde, yine 1 adet müntehib-i sani seçilecektir. 3 Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı kanuna göre müntehib-i sani seçimi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; 201-300 kişi için 1 müntehib-i sani, 301-500 kişi için 2 müntehib-i sani, 501-700 kişi için 3 müntehib-i sani seçilecektir. Daha fazla nüfus için seçilecek müntehib-i sani sayısı aynı yöntemle tespit edilecektir. 22 Aralık 1934 tarih ve 2631 sayılı kanun ile tekrar bir düzenleme daha yapılmıştır. Bu düzenleme ile ilk defa kadın nüfus seçimlere katılmıştır. 1934 yılındaki düzenlemeye göre; nüfusu 400 kişiye kadar olan seçim çevreleri için 1 müntehib-i sani seçilecektir. Nüfus 400'ü geçtiği takdirde; 401-600 kişi için 1 müntehib-i sani, 601-100 kişi için 2 müntehib-i sani, 1001-1400 için 3 müntehib-i sani seçilecektir. Daha fazla seçmen için seçilecek müntehib-i sani sayısı aynı yöntemle tespit edilecektir. 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı milletvekili seçimi kanunu ile tek dereceli seçim sistemine geçilerek, müntehib-i sani uygulamasına son verilmiştir. Tuncer, 2003, 108-110; Ayrıca bk. Uyar, 1999;

¹¹ Erol Tuncer. *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Tesav Yayınları No: 24, Ankara 2003. s. 157.

¹² BCA, 030.10/82,538-1

¹³ Tuncer, 2003, 173-177.

Türkiye Genelinde 1935 Milletvekili Seçimleri

1934 yılında yapılan belediye seçimlerinde ilk defa ilkokul çocukları “seçim alışkanlıklarını küçük yaşta öğrenmelerini” sağlamak amacıyla sandık başına götürülmüşlerdir¹⁴. Bu seçimlerde yine ilk olarak halk hatipleri devreye sokulmuştur. Ülke çapında kurulan halk kürsülerinde hatipler konuşmalar yapmışlardır¹⁵. Bu seçimlerin bir diğer farklı özelliği; belediye azası olarak seçilecek adaylar için asil ve yedek olmak üzere, seçmenlere “seçim hakkının” verilmesi şeklindeki uygulamadır.¹⁶

CHF Aralık 1934’de milletvekilliği için erken seçim kararı almıştır.¹⁷ Türkiye genelinde 1935 genel seçimleri ikinci seçmen (müntehib-i sani) seçimleri Ocak ayı ortasından itibaren yapılmıştır. Milletvekili seçimi ise 8 Şubat’ta yapılmıştır.¹⁸ O tarihlerde yürütülmekte olan “öztürkçe” politikası gereğince öteden beri kullanılmakta olan bazı kavramlar terk edilerek yerine yeni kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Kısa süreli de olsa milletvekillerine “*Saylav*” meclisi “*Kamutay*” denilmiştir.¹⁹

Bu seçimde adayların tespiti CHF Genel Başkanı Kamal²⁰ Atatürk tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda seçim beyanamesi olan aday listeleri seçimden

¹⁴ Hakimiyet-i Milliye, 4 Birinci Teşrin 1934; İlkokul öğrencilerinin sandık mahalline götürülmeleri 1935 genel seçimlerinde de uygulanmıştır. Cumhuriyet, 19 Ocak 1935.

¹⁵ Hakimiyet-i Milliye, 11 Birinci Teşrin 1934.

¹⁶ Hakimiyet-i Milliye, 7 Ağustos 1934.

¹⁷ Zaman, 17Aralık 1934; Seçimlerin vaktinden önce yapılmasıyla ilgili basında çıkan haber şöyledir; “*Cumhuriyet Halk Fırkası grubu Cemil (Uybadan) Bey’in reisliğinde toplanmış ve İsmet Paşa söz alarak Büyük Millet Meclisinin normal seyriyle 1935 yazında yeniden intibah yapılmak teşkilatı esasiye icabından olduğunu hatırlattıktan sonra beynelmilel siyaset alemleri hadiseler ve ihtimallerle meşbu olduğundan yeni meclis intihabı için yaz mevsimini beklemeyerek kışın intihabatın icra ve ikmalıyla Cumhuriyet Halk Fırkası ve hükümetin müstakir vaziyeti vaziyetinin milletin arasıyla yeniden meydana çıkarılmasının memleket için faydalı olacağını izah etmiştir*”. Zaman, 17 Aralık 1934.

¹⁸ Tuncer, 2003, 320

¹⁹ Koloğlu, 2002, 27/59.

²⁰ 1935 genel seçimlerinde, basında yer alan “*Türk ulusundan itimat isterim*” başlıklı beyanamesinde Atatürk’ün adı, “*Kamâl*” şeklinde yer almıştır. Aynı tarihli gazetede Anadolu Ajansı tarafından “*Atatürk’ün özadı*” başlığıyla şu açıklama yer almıştır; “*Bugünkü tebliğde Önder Atatürk’ün özadının Kamâl olarak yazılmış olduğunu gördük. Bu hususta yaptığımız tahkikten böyle yazılışın sebep ve temeli anlaşıldı. İstihbaratımıza nazaran, Atatürk’ün taşıdığı Kamâl adı bir Arapça kelime olmadığı gibi, Arapça Kemal kelimesinin delalet ettiği manada da değildir. Atatürk’ün muhafaza edilen özadı, Türkçe ‘ordu ve kale’ manasına olan ‘Kamâl’dir. Son-â- üstündeki tahfif işaretini (L)yi yumuşattığı için telaffuz he-*

kısa bir süre önce (üç gün önce) kamuoyuna ilan edilmiştir. 21 Ocak 1935 tarihinde Kamal Paşa İsmet Paşa ile birlikte Dolmabahçe Sarayı'na yerleşerek seçim çalışmalarını burada yapmıştır. Kamal Atatürk imzasıyla 5 Şubat 1935 tarihinde seçmenlere hitaben yayınlanan bildiriyle adaylar açıklanmıştır.

1935 genel seçiminde yukarıda ifade edildiği gibi kadınlar ilk defa meclise girmişlerdir. Gayrimüslim vatandaşlar böylece seçime üçüncü defa iştirak etmişlerdir.²¹ Muhtelif seçim çevrelerinden Nikola Taptas, İstemat Zihni, Kevork Simkeşoğlu, Abravaya Marmaralı²² ve Berç Keresteciyan gibi isimler bağımsız olarak adaylıklarını koymuşlar ve milletvekili seçilmişlerdir.²³ Gayrimüslim vatandaşlarımız 1931 belediye seçiminde Serbest Cumhuriyet Fırkası'ndan aday gösterildiklerinde kamuoyunda geniş bir tepki aldıklarından bu seçimde temsil ettikleri azınlık cemaatleriyle hiçbir ilgilerinin olmadıklarını, Türkçe konuştuklarını, Türk kültürüyle haşır neşir olduklarını ve azınlık temsilcisi sıfatıyla meclise girmeyeceklerini belirtmişlerdir.²⁴

men hemen Arapça 'Kemâl' telaffuzuna yaklaşıp. Benzeyiş bundan ibarettir" **Cumhuriyet**, 5 Şubat 1935.

²¹ Koloğlu, 2002, 27/59.

²² Abravaya Marmaralı Niğde milletvekili olarak meclise girmiştir. Atatürk'ün özel doktorlarından olan Marmaralı Yahudi lobicilerinden birisi olarak bilinmektedir. Deli, 2007, 98..

²³ 1935 genel seçimlerinde Berç Keresteciyan Türker Afyon'dan, Nikola Taptas Ankara'dan, İstemat Zihni Özdamar Eskişehir'den, Abravaya Marmaralı Niğde'den bağımsız olarak milletvekili seçilmişlerdir. Güneş 2004, C. 1, 38-39; Hakkı Uyar azınlık olarak dört milletvekilinin seçildiğini belirtmektedir. Uyar, 1999, 28.

²⁴ 1931 belediye seçimlerinde SCF, azınlıklardan İstanbul çevresinden 13, İzmir'den 4 aday göstermiştir. Seçimler sırasında basında; azınlıklar ile ilgili olarak, onların İstiklâl Savaşı sırasında işgalcilerle işbirliği yaptıkları, Türk kültürüne ve devletine sadakat konusunda yeterli olmadıkları vs. gibi konularda tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalardan rahatsız olan bazı azınlık mensupları (Yahudiler) dönemin Meclis Başkanı ile bir görüşme yaparak devlete sadık olduklarını ifade etmişlerdir. Sonuçta azınlıkların muhalefete oy verme veya aday olma konusunda Türk vatandaşları gibi serbest olmadıkları basın yoluyla münasip bir dille kendilerine anlatılmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Balı, 1997, 167/25-34; Dr. Nikola Taptas'ın basında çıkan açıklaması şöyleydi; *"Ben azlık mümessili olarak değil, Türk ulusunun mebusu olmak istiyorum. Ve buna her zaman sadık kalarak mecliste çalışacağım. Programımın ikinci mühim maddesi cumhuriyetçiliktir. Bu rejimin muhafazasına son nefesime kadar çalışacağım. Yurdumuzun maddi ve manevi menfaatine, sevgili ve kıymetli vatanımızın daha ziyade yükselmesine var kuvvetimle çalışacağım"*. **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1935.

Atatürk dönemin son seçimi olan 1935 seçiminde Türk kadını ilk defa seçilme hakkını elde etmiştir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi üzerine genel seçimden önce CHF teşkilatına gönderilen 12 Aralık 1934 tarihli yazıda kadınların artık, Müntehib-i sani de seçileceklerini bunun için de partiye üye olmaları gerektiği bildirilmiştir. Bu genel seçimde Türkiye genelinde 18 kadın milletvekili parlamentoya girmiştir.²⁵

Türk kadınının meclise girmesi Konya basınında *"İnkılâp rejimin Türkiye tarafından tamamen benimsendi"* şeklinde yorumlanmıştır. Yeni Ses gazetesinde *"Kadınlarımız ve Ulusal Kurultay"* başlıklı bir yazıda ülkenin kurtuluşunda erkeklerle yan yana çalışan Türk kadınının hayat mücadelesinde de onlarla bir olması gerektiği belirtilmiştir. Ülkenin her tarafında yapılan genel seçimlerde kadınların yüksek ve canlı ilgisi Türk kadının sosyal hayata katılmada ne kadar istekli olduğu görülmüştür. Gazeteye göre en gencinden en yaşlısına kadar sosyal haklarını erkeklerle yarış edercesine kollamaya koşan kadınlarımızla gurur duyulması gerekir.²⁶

İlki 1931 genel seçiminde uygulamaya konulan bağımsız adaylar uygulamasının²⁷ ikincisi 1935 genel seçiminde tatbik edilmiştir.²⁸ Bu seçimde bağımsız adaylar için boş bırakılan seçim çevreleri şunlardır: Ankara, Afyon, Antalya, Denizli, Eskişehir, İzmir, Konya, Kütahya, Sivas, Tokat, Muğla, Niğde, Yozgat, Çankırı, Kastamonu.

Konya Basınında Seçim Haberleri

1934 yılının sonlarına doğru Konya basınında seçimle ilgili haberler yer almaya başlamıştır. Yeni Ses'in *"Mebus İntihabı Yenilenecek mi?"* başlıklı haberinde şu bilgilere yer verilmiştir; *"Meclisin bugünlerde intihabı yenileme kararı vermesi*

²⁵ Meclise seçilen ilk kadın milletvekillerinin seçim çevreleri şöyledir; Afyon, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çankırı, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Malatya, Samsun, Seyhan, Sivas, Trabzon. Bu kadın milletvekillerin 6'sı İstanbul doğumlu, 2'si yurt dışı (Selânik ve İşkodra) ve diğerleri muhtelif yerlerdendir. Söz konusu kadın milletvekillerinden 9'u üniversite mezunu diğerleri en az ortaokul mezunudur. Çavdar, 1995, 325-326; Çavdar'ın listesinde Konya'dan seçilmiş bulunan Bediz Aydılek yer almamaktadır. Kadınların milletvekili olmalarıyla ilgili olarak genel eğilimi tespit etmek açısından **Cumhuriyet** gazetesi *"Kadın Sayılab Olursa"* başlıklı bir anket düzenlemiştir. **Cumhuriyet**, 25 İkinci kanun 1935; Ayrıca bk., Tekin, 2002, 99/36-40.; Uyar, 1999, 64/27; Sezer, 2009, 5; Koloğlu, 2002, 27/59;

²⁶ **Yeni Ses**, 12 Şubat 1935.

²⁷ Koloğlu, 2002, 27/59.

²⁸ Zürcher, 2000, 262.

çok muhtemel görülmektedir. Bunun esbab-ı mucibesi (sebebi) şudur: Malumdur ki 1935 bütçesi Mecliste Mayıs ayı içinde kabul olunacak, Meclis bundan sonra yaz tatili yapacak ve Eylülde müddeti bittiği için yeni intihap icrası lazım gelecektir. Hâlbuki 1935 bütçesinin yeni Meclis tarafından tetkik ve tasdiki, daha muvafık görülmektedir. Bu ihtimaller ve rivayetler hakkında salâhiyettar makamat (makamlar) bu hususta şimdiden söylenecek bir şey olmadığını ifade ediyorlar. Tahminlere göre Meclis Birinci kanunun (Aralık) ilk haftasına doğru intihabı yenileme kararı verecek tatil yapacak, İkinci kanununun (Ocak) birinden itibaren yeni mebus intihabına başlanarak ikmal edilecek ve yeni Meclis bir Martta içtimaa (toplantıya) davet olunacaktır. Bu suretle yeni bütçe yeni Meclis tarafından tetkik ve tasdik edilmiş olacaktır”²⁹.

Zaman gazetesinde seçimle ilgili şu haber yer almıştır: “Cumhuriyet Halk Fırkası Cemil Bey’in reisliğinde toplanmış ve İsmet Paşa söz alarak Büyük Millet Meclisi’nin normal seyriyle 1935 yazında yeniden intihap yapılmak Teşkilatı Esasiye icabından olduğunu hatırlattıktan sonra beynelmilel (uluslar arası) siyaset âlemi hadiseler ve ihtimallerle meşbu (dolu) olduğundan yeni meclis intihabı için yaz mevsimini beklemeyerek kışın intihabatın (seçimlerin) icra ve ikmaliyle Cumhuriyet Halk Fırkası ve hükümetin müstakir (istikrarlı) vaziyetinin milletin ârâsıyla (oylarıyla) yeniden ortaya çıkarılmasının memleket için faydalı olacağını izah eylemiştir. Fırka grubu intihabın yenilenmesi için âtidedeki (aşağıdaki) kararı vermiştir. Büyük Millet Meclisi’nin intihabatı (seçimleri) yenilemesi ve bu keyfiyetin Büyük Meclise arz teklifi zamanının fırka reisliğine bırakılması kabul edilmiştir”³⁰.

Yeni Ses gazetesinde “Fırka (parti) kendi azasından namzet (aday) gösteremeyecek mi?” başlıklı haberde şu yorum yapılmıştır: “İntihabın yenilenmesi kararı meclis tarafından 15 gün sonra verilerek intihaba başlanacağına ve intihap muameleleri bir buçuk ay süreceğine göre yeni meclis azaları etrafından şimdiden mütalaa yürütmek mevsimsizdir. Son günlerde kadınlara da mebus intihap olunmak hakkının verileceği şayiaları daha az işitmeye başlanmıştır. Buna mukabil şimdi bir kısım mebus namzetleri Fırka tarafından ilan edilmekle beraber muayyen bir miktar mebusluk için fırka azası arasında seçilmek şartıyla namzet gösterilmeyeceği, müstakil mebuslar için daha fazla mebusluğun namzetsiz bırakılacağı, yeni Meclis simasının daha genç olacağı rivayetleri işitilmektedir. Bütün bu rivayetler ne kadar ısrarla tekrar edilirse edilsin nihayet tahminden ibarettir. Hakikat ancak iki ay sonra ve intihaptan iki gün evvel belli olacaktır. Bu intihapta da geçen sefer olduğu gibi gerek mebusların gerekse diğer zevatın (kişiler) namzetlik için Fırka Katib-i Umumiliğine tahriren (yazılı olarak) müracaatları lazım

²⁹ Yeni Ses, 15 İkinci teşrin 1934.

³⁰ Zaman, 17.11.1934.

gelmektedir. Mebus namzetliği için müracaat edeceklerin pek fazla olacağı şimdiden anlaşılıyor³¹.

Yukarıdaki gazete yorumunda dikkati çeken hususlardan birisi, yeni oluşacak meclis ile ilgili olarak “şimdiden mütalaa” yürütmenin “mevsimsiz” olmasıdır. “Mevsimsiz” ifadesini “erken bir tarih” olarak anlamak gerekirse, seçimlere 2,5 ay kala tahminlerde bulunmanın “gereksiz” görüldüğü anlaşılmaktadır. Tek partili dönemde seçimlere alternatif bir partinin girmemiş olması tahminleri “gereksiz” kıldığı anlaşılmaktadır. İkinci husus kadınların milletvekili seçilmesidir. Bu konuda kısa bir süre önce kamuoyunda tartışmaların yaşandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu gazete haberinde bir süre önce gündeme gelen kadın milletvekilliğiyle ilgili tartışmaların azaldığı ifade edilerek bağımsız milletvekilliğinin biraz daha öne çıktığı belirtilmektedir.

Basında yer alan konulardan birisi milletvekili adaylığının üç katı olmasıdır. Konuyla ilgili haberde “Yeni Seçim Her Mebusluk İçin Üç Namzet Gösterileceği Rivayet Ediliyor” başlığıyla verilmiştir. Gazetede CHF’nin her milletvekilliği için üç aday göstereceği ve bu adaylardan en fazla oy alanın milletvekili seçileceği bildirilmiştir. Haberin devamı şöyledir: “Bu üç namzetten en fazla oy alacak zatın o daireden mebus seçilmiş olacağı rivayet edilmektedir. Diğer taraftan kati olarak belli olmamakla beraber, Büyük Millet Meclisi’nin on gün sonra intihabın yenilenmesine karar vereceği ve bunun üzerine her tarafta icap eden hazırlıklara başlanacağı tahmin edilmektedir. Aldığım malumata göre; İnkılâp Kanunu’nda tadilat yapılacağı ve kadınların da mebus intihap edilebilecekleri hakkındaki tahmin ve rivayetler teyyüt etmeyecektir (?)”³².

Seçim hazırlıklarıyla ilgili olarak basında “Saylav” başlığı altında şu kısa haber yer almıştır: “Şehrimiz Belediye Meclisi geçenlerde Saylav seçimi için tahsisat kabul etmiştir. Seçim hazırlıklarına başlanmış olup seçecek ve seçilecek kadın ve erkek yurttaşların adları yazılmaya başlanmıştır”³³.

5 Aralık 1934’de Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.³⁴ Basında bu düzenleme “Aziz Türk Kadını” başlığıyla şöyle verilmiştir: “Sana, Saylav (Mebus) seçmek ve seçilmek hakkı da verildi. Bu son karar, sana içtimai ve siyasi hayatta bütün ulusların üstünde bir yer veriyor”. Haberin devamı şöyledir: “Kâzım

³¹ Yeni Ses, 20 İkinci kanun 1934.

³² Yeni Ses, 21 İkinci teşrin, 1934; Haberdeki son cümlelerin son kelimesi “teyyüt edecektir” olması gerekmektedir. Baskı hatası olduğu anlaşılmaktadır.

³³ Yeni Ses, 7 Birinci kanun 1934.

³⁴ Uyar, 2002, 1.

Özalp'in başkanlığında toplanan Meclis Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11. maddesinin değiştirilmesini oylamış ve kabul etmiştir. Bu değişiklikten sonra Başvekil İsmet bu değişiklik ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Daha sonra kürsüye gelen saygınlara Türk kadınına verilen bu hakkın inkılâbımızın en yüksek bir eseri olduğunu söyleyerek kutulamışlardır. Söz konusu kanunun değiştirilmiş şekli şöyledir: Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir"³⁵.

16 Aralık günü Konya Kadınlar Birliği bir toplantı yaparak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesine teşekkür olmak üzere Meclis Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlığa birer tebrik telgrafı göndermişlerdir. Büyük Millet Meclisi ve Başbakanlığa gönderilen tebrik telgrafı şöyledir: "*Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına, Yüksek Başbakanlığa, Türk kadınlarına saygınlık (milletvekilliği) hakkını veren kanundan ötürü duyduğumuz derin şükran ve sevinci saygılarımızla bildiririz. (Kadınlar Birliği)*". Cumhurbaşkanlığına çekilen tebrik telgrafı şöyledir: "*Reisi Cumhur Kemal Atatürk- Ankara, Türk kadınlarına saygınlığa seçmek ve seçilmek hakkını veren kanunun yüksek değerinden duyduğumuz derin sevinç, minnet ve şükranı büyük saygılarla sunarız. (Konya Kadınlar Birliği)*"³⁶.

28 Ocak 1935 tarihli Yeni Ses gazetesinin haberine göre, milletvekili seçimi 1 Şubat'ta yapılacağı tahmin edilmektedir. Geçen döneme kıyasla bu dönem meclise 80 civarında fazla milletvekili girecektir. Bunların 20 kadarı muhtemelen kadın olacaktır.³⁷ 3 Şubat tarihli gazete haberlerine göre; seçimlerin 8 Şubat'ta yapılacağı kesinleşmiştir³⁸. Seçim tarihinin kesinleştiği gün bütün yurtda milletvekili olmak isteyenlerin başvurusu tamamlanmıştır. Basında verilen bilgiye göre; eski milletvekilleriyle birlikte Türkiye genelinde milletvekilliği için toplam başvuru sayısı 2000'i aşmıştır. Yeni meclis 395 üyeden meydana gelecektir. Eski milletvekillerinin % 90'ını tekrar seçilecektir. Yeni mecliste 15 kadar da kadın üye yer alacaktır.³⁹ Mecliste bağımsız adayların yer almasına imkân sağlamak üzere 10 kadar adaylık açık bırakılacaktır. Bir sonraki sene (1935) dil faaliyetinin fazla olması ve yeni kanunların da yeni dille yazılmasına çalışılacağına göre mecliste dil mütehassıslarının fazla yer alması beklenmektedir.⁴⁰

³⁵ Zaman, 8 Kanunu evvel 1934.

³⁶ Yeni Ses, 16 Birinci kanun 1934.

³⁷ Yeni Ses, 28 İkinci kanun 1935.

³⁸ Yeni Ses, 3 Şubat 1935.

³⁹ Uyar, 1999, 27.

⁴⁰ Yeni Ses, 3 Şubat 1934.

Konya'da Seçim Hazırlıkları

1935 genel seçimlerinde Konya'dan 15 milletvekili seçilecektir. Kadınlara milletvekili hakkı verildiğinden birçok bayan halkevi ve CHF'ye kayıt olmaya başlamışlardır.⁴¹ Müntehib-i sani seçimleri ülke genelinde Ocak ayının sonlarına doğru tamamlanmıştır. Seçimler dönemin şartları gereği aynı gün yapılamamıştır. Mesela Sivas'ta 15 Ocak 1935 tarihi itibarıyla müntehib-i sani seçimleri tamamlanırken İzmir'de 18 Ocak'ta bitirilmiştir.⁴² Konya'da 17-19 Ocak tarihleri arasında, içinde 45 kadın⁴³ adayın bulunduğu 233 müntehib-i sani⁴⁴ seçilecek CHF'nin Konya Vilayet Başkanı Şevki Ergun'un imzasıyla ilan edilmiştir.⁴⁵

⁴¹ Yeni Ses, 25 Birinci kanun 1934.

⁴² Yeni Ses, 15 İkinci kanun 1935.

⁴³ 233 Müntehib-i saninin 45'i kadındır. Bu sayı toplam müntehib-i sanilerin % 19.3'e karşılık gelmektedir. Kadın müntehib-i sanilerin 7'si üst düzey yönetici eşidir. Öğretmen memur olan kadın müntehib-i sanilerin sayısı bir hayli yüksektir. Eşrafa mensup kişilerin eşleri de, sırf onların eşleri oldukları için müntehib-i sani seçilmişlerdir. Bu durum isimlerin yazılışında bile dikkatleri çekmektedir. Mesela "*Saliha Halil İbrahim Karısı*" gibi. Halkevi başkanı öğretmen Ferid Uğur'un eşi Naciye Ferid Uğur, Eczacı Yümni'nin eşi Şerife Yümni, Dr. Cevat Atasagun'un eşi Süreyya Cevat Atasagun Müntehib-i sanidir. Sonraki yıllarda CHP senatörü olacak olan Erdoğan Bakkalbaşı'nın babası Recep ve annesi Vesile bakkalbaşı da müntehib-i sanidir. Uyar, 2002, 3.

⁴⁴ Konya'dan 44 muntkadan seçilmiş bulunan 233 müntehib-i saninin tamamının meslekleriyle ilgili bilgi temin edilememiştir. Hakkı Uyar'ın verdiği bilgiye göre; 147 müntehib-i saninin meslekleri tespit edilebilmiştir. Buna göre; 19'u tüccar, 3'ü toprak sahibi, 15'si serbest meslek sahibi, 48'i memur, 8'i küçük esnaf, 47'si seçimle gelen yönetici ve 7'si üst düzey yönetici eşidir. Serbest meslek sahibi olanların 7'si avukat, 4'ü doktor, 2'si eczası, 1'i noter ve 1'i gazetecidir. Memur gurubunda olanların bir kısmının meslek dağılımı şöyledir: 3 nahiye (bucak) müdürü, 2 fırka katibi, 1 vali, 1 savcı, 1 hakim, Ziraat ve İş Bankası müdürleriyle İktisat ve Ahali Bankası çalışanları, posta ve muhasebe müdürleridir. 48 memurdan 3'ü emekli olup, 45'i çalışmaktadır. Küçük esnaf olarak sayılan 8 kişi, manifaturacı, bakkal, berber, çiçekçi, bakırcı ve kiptaçtır. Seçimle gelen yöneticinin, 35'i CHF Ocak başkanı, 1'eski olmak üzere 7 milletvekili, 1'i eski olmak üzere 4 muhtar, 1'si belediye başkan yardımcısıdır. Üst düzey yönetici eşi olarak tanımlananların, 3'ü general eşi (Melahat General C. Toydemir, Rabia General V. Ünivar ve Kevser General İzzettin Çalışlar), 1'i vali eşi (Nuriye Cemal Bardakçı, Konya valisinin eşi), 2'si milletvekili eşi, 1'i eski milletvekili eşidir. Konya'da bazı köklü ailelerden müntehib-i saniler seçilmiştir. Bunların başında Bakkalbaşı ailesi gelmektedir. Bu aileden 5 münhetib-i sani bulunmaktadır. Daha sonra Ulusan ailesi gelmektedir. Ulusan ailesinde 4 müntehib-i sani vardır. Bu aileden Cumhuriyetin ilk yıllarında -farklı dönemlerde olmak üzere-iki milletvekili çıkmış-

4 Şubat günü basında Atatürk, Cumhurbaşkanı ve CHF'nin Genel Başkanı sıfatıyla müntehib-i sanilere bir beyanname yayınlamıştı. Söz konusu beyanname, mecliste bağımsız milletvekillerine yer vermek üzere parti aday listelerinde 16 adet milletvekilliğinin boş bırakıldığı belirtilmiştir. Beyannameye bağımsız adaylıklara talip olanların cumhuriyetçi ve milliyetçi olmaları gerektiği belirterek şöyle devam edilmiştir: *"Fırkamız programından başka bir programla ve fırkaları olmanın tabii kayıtları dışında serbest çalışacak samimi yurttaşların ulus kürsüsünden yapacakları tenkitler ve söyleyecekleri mütalaalarla millî çalışmanın kuvvetleneceği kanaatinde bulunuyoruz. Bu yolda geçirdiğimiz dört yıllık tecrübe fırka esaslarımızın ve fırka hükümeti çalışmalarının ulus önünde yapılan tenkitlerle karşılaştırılmasına fırsat vermiş ve yurttaşların siyasal olgunluğunu artırmıştır. Her gün her vesile ile düşündüklerini ve yaptıklarını fırka içinde ve fırkalar, fırkalar arasında olduğu kadar iyi (iyi) ve temiz bütün yurttaşların murakabesine (kontrolüne) arz etmeyi vazife sayan fırkamızın bu kararını bildirirken fırka teşkilatımızdan ve fırkaları İkinci müntehiplerden (İkinci seçmen) yukarıda yazılı vasipteki müstakil namzetlere rey vermelerini isterim"*⁴⁶.

Atatürk'ün imzasıyla yayınlanan bu beyannamenin ekinde bütün illerin milletvekili aday listesi de yer almıştır. Bu listeye göre CHF'nin Konya milletvekili adayları şunlardır; Ahmet Hamdi (Dikmen) Bey, Musa Kazım (Gürel) Bey, Ali Muzaffer (Göker) Bey, Mustafa (Ulusan) Bey, Mustafa Lütfi (Eken), Naim Hazım (Onat) Bey, Tevfik Fikret (Sılay) Bey, Kazım (Okay) Bey, Behire Bediz Morova (Aydilek) Hanım, Mustafa Halid (Üner) Bey, Dr. Osman Şevki (Uludağ) Bey, Şevket (Dağ) (Ressam) Bey, Ali Rıza (Türel) Bey, Mehmet Cemal

tır. (Mustafa ve Halis Uluslan). Müntehib-i saniler arasında geçen diğer bazı köklü aileler/eşraf arasında sayılabilecek olanlar şunlardır: Aboğlu, Kaymak, (bu aileye mensup Ali Saim Kaymak DP milletvekili oldu), Burhanoğlu, Sancioğlu, Eşrefoğlu, Mendi, Nuhoglu, Sinanoğlu, Silleli, Doruk, İsmil ve Eken (Mustafa Lütfi Eken, Atatürk'ün Konya'dan özel olarak seçtiği bir milletvekiliydi. Çiftçi kökenli olup, Org. Fahrettin Altay tarafından araştırılıp bulunmuştu). Eken ailesine mensup 3 müntehib-i sani bulunmaktadır. Uyar, 2002, 3; Uyar, 2009, 7-8.

⁴⁵ Yeni Ses gazetesinin 24 Ocak 1935 tarihli nüshasındaki habere göre; Sille'de Teftiş Heyetince 2712 seçmen (müntehib-i evvel) tespit edilmiştir. Bunlardan 3699'u (?) oyunu kullanarak seçime iştirak etmiştir. Kullanılan oy sayısı seçmen sayısından fazla çıkmaktadır. Bu rakamlarda bir hata olmalıdır. Yeni Ses, 24 İkinci kanun 1935; Yeni Ses, 16 İkinci kanun, 1935; Uyar, 2002, 3.

⁴⁶ Yeni Ses, 4 Şubat 1935

(Tekin) Bey. Boş bırakılan müstakil milletvekilliğine Ali Fuat (Cebesoy) adaylığını koymuştur.⁴⁷

Seçimler

1935 yılında Konya'daki müntehib-i evvel sayısı 303.812'dir. Bunlardan müntehib-i sani seçimine katılanların sayısı 231.935'tir. Müntehib-i evveler içinde kadın seçmen sayısı 160.431, erkek seçmen sayısı 143.381'dir. Müntehib-i sani seçimine katılanlar içindeki seçmenlerden 120.619'u kadın, 111.316'sı erkektir.⁴⁸ Konya'da milletvekili seçimi 8 Şubat Cuma günü Belediye sinema salonunda yapılmıştır. Seçim günü resmi ve özel binalar bayrak ve elektriklerle süslenmiştir.

Yeni Ses gazetesinde Konya'daki seçim haberi şöyle verilmiştir: *“Cuma günü sabahı İkinci seçmenler ellerinde mazbataları olduğu halde Belediye sinemasında yapılan seçime iştirak etmişler ve reylerini ittifakla fırka namzetlerine vermişlerdir. Müstakil sayılabılığa General Ali Fuat seçilmiştir. Seçimde reylerini, memleketin her tarafında ittifakla Fırka namzetlerine verilmesi ulusun Atatürk'e ve fırkasına olan bağlılığını bir kere daha göstermiştir”*⁴⁹. Yapılan seçim sonucunda gazete haberinde de görüldüğü gibi CHF adaylarının hepsi seçimi *“ittifakla”* kazanmışlardır. Seçimi kazanan Konya milletvekilleri şunlardır:

Ahmet Hamdi (Dikmen) Kazım (Gürel) Bey⁵¹
Bey⁵⁰

Ali Muzaffer (Göker) Bey⁵²

⁴⁷ Yeni Ses, 7 Şubat 1935; Güneş, 2004, C.1, 19-31; Cumhuriyet, 5 Şubat 1935; Güneş, 2001, V.dönem, c. 2, 479-496.

⁴⁸ BCA, 490.01.357,1497,1, 41.

⁴⁹ Yeni Ses, 10 Şubat 1935

⁵⁰ Ahmet Hamdi Dikmen 1893 yılında Ünye'de doğdu. Babası İsmail Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. Bekârdır. İlköğrenimini Ünye'de, orta öğrenimini Bursa Ziraat Okulunda yaptıktan sonra Halkalı Yüksek Ziraat Okuluna giderek 1913'de mezun oldu. Kasım 1913'de Bursa Erkek Öğretmen Okulu Ziraat Öğretmenliğine, Mart 1914'de terfi ederek İzmir Erkek Öğretmen Okulu Müdür Yardımcılığına, Eylül 1915'de Eskişehir Öğretmen Okulu Müdürlüğüne atandı. Ekim 1916'da devlet hesabına Almanya'ya giderek, bağcılık ve bahçe ağaçları üzerinde ihtisas yaptı. Ocak 1912'de Almanya'dan dönüp Şubat'ta Halkalı Ziraat Yüksek Okulu'na Bağcılık ve Bahçe Ağaçları Öğretmenliğine atandı. Nisan 1924'de Fennî Eşcar ve Bağcılık Müderrisliği (Profesör) unvanını aldı. Eylül 1926'da Ziraat Bakanlığı, Ziraat Genel Müdürlüğüne getirildi. Bu görevde iken TBMM III. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 1052 oyla Konya'dan milletvekili seçildi. Tarım ve İktisat Komisyonlarında çalıştı. Hayvan Sağlığı Zabıtası Geçici Komisyonuna üye seçildi. Konya'dan IV, V, ve

VII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 24 Eylül 1947 tarihinde öldü. Öztürk, 1995, III. Dönem, 416.

- ⁵¹ Musa Kazım (Gürel), 1890'da Nevşehir'de doğdu. Konya Koyunoğlu Müzesi Kazım Gürel Dosyası) (KKMKGD). Öztürk, Parlamento Tarihi'nde Musa Kazım Bey'in Konya'da doğduğunu belirtmektedir. Bu bilgi doğru değildir (Öztürk, 1995, III. Dönem, c. 3, 24-25). Babası Mustafa Bey, annesi Fatma Hanımdır. İlk ve orta tahsilini Nevşehir'de tamamladı. Konya Hukuk Mektebinden mezun oldu. Konya İskân ve Muhacirler Komisyonu İkinci Kâtipliği, İl İdaresi Meclisi Başkâtip Yardımcılığı, İl Müstantikliği ve Savcılığı görevlerinde bulundu. Genel savaşta silahlı olarak Askerlik dönüşünde avukatlık ve ticaret yaptı. Delibaş olayında isyancıların eline esir düştü ve kurtuldu. Mayıs 1920'de Konya Mektupçuluğuna tayin edildi. Bu görevde üç buçuk yıl kaldıktan sonra CHP İl Mutemetliği Vekâletinde, Tayyare, Çocuk Esirgeme Kurumları ve Türk Ocağı Başkanlıklarında, İl Genel Meclisi Üyeliğinde, Konya Elektrik Türk Anonim Şirketi İdaresi Başkanlığında ve Millî İktisat Bankası İdaresi Meclisi Üyeliğinde bulundu. Öztürk, 1995, III. Dönem, c. 3, 24-25; 1923-27 yılları arasında Konya Belediye Başkanlığı görevini yürüttü. 1927 yılında Aksaray Milletvekili seçildi. 1931 yılında Konya milletvekili seçilen Gürel, 1943 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1947-50 arası DP Konya İl İdaresi Kurulu Üyeliğinde bulundu. KKMKGD. 19 Ekim 1973'de İstanbul'da öldü. Zincirlikuyu'da toprağa verildi. Öztürk, 1995, III. Dönem, c. 3, 24-25; Musa Kâzım Bey, Mecliste "Kazım Hüsnü" olarak anılmaktadır. Aday listelerinde ismi bu şekilde geçmektedir. BCA, 490.1.0.0. 352.1477.1.
- ⁵² Prof. Dr. Ali Muzaffer Göker 16 Haziran 1890 tarihinde İstanbul'da doğdu. Harbiye Nezareti Muhasebat Dairesi Şube Müdürlerinden Ali Şerafettin Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Vefa Şemsümaarif Kadıköy Mecidiye ilkokulları, Zühtü Paşa Rüştüyesi ve Mercan İdadisinde tamamladıktan sonra 22 Ağustos 1909'da Mülkiye Mektebinden mezun oldu. Maarif Nezaretince açılan bir sınavı kazanarak Fransa'ya gönderildi. Paris Siyasal İlimler Okulu'nda öğrenim yaparak tarih ve diplomasi şubelerinden diploma aldı. Yurda dönüşünde 4 Mart 1912'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Şubesi Tarih Bölümüne öğretim yardımcısı olarak atandı. 9 Kasım 1914'de profesörlüğe yükseltildi. 13 Aralık 1915'de Yeni Zamanlar Tarihi Profesörü oldu. Ayrıca Yüksek Ticaret Okulunda İktisat, Galatasaray Sultanisi ve Erkânıharbiye Mektebinde (Harp Akademisi) siyasî tarih dersleri okuttu. 11 Ekim 1922'de Fakültenin Türkiye-Avrupa İlişkileri Kürsüsü Profesörlüğüne getirildi. 24 Temmuz 1923'de Lozan Barış Antlaşması gereğince kurulan Türk-Yunan Asker ve Sivil Esirlerini Değiştirme Komisyonunda Türk delegesi olarak görevlendirildi. 1 Ocak 1929'da İstanbul ve Trakya Bölgesi Maarif Eminliğine atandı. 2 Temmuz 1931'de tekrar öğretim üyeliğine dönerek Son Zamanlar Tarihi Profesörü oldu. 13 Eylül 1931'de Fakülte Dekanlığına, 26 Mart 1932'de Türk Tarih Kurumu üyeliğine seçildi. Bu kuruluşun dört yıla yakın bir süre Genel Sekreterliğini yaptı. 31 Temmuz 1933'de Darülfünunun lağvı üzerine öğretim üyeliğinden ayrıldı. TBMM'nin IV. Dönemine Konya Milletvekili milletvekili seçildi. V, VI. ve VII. dönemlerde yine aynı yerden milletvekili seçildi. VII. dönem içinde 3 Ağustos 1944 tarihinde Tokyo Büyükelçiliğine atanması üzerine milletvekil-

liğinden istifa etti. 22 Ağustos 1947'de Ottawa, 21 Temmuz 1949'da Moskova Büyükelçiliğine getirildi. 10 Haziran 1953'de isteği üzerine emekliye ayrıldı. 10 Haziran 1959'da İstanbul'da öldü. Evli ve çocuğu yoktur. Yayınlanmış eserleri şunlardır: Türk Tarih Kurumu'nun İlmî Faaliyetleri Hakkında Rapor, İstanbul, 1937; İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul 1938; Türklerde Sanayi, İstanbul 1938; Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa ile Ticarî Münasebetleri; Cihan Tarihi; Umumi Tarih; IX. Asrın Diplomasi Tarihi. Çoker, 1996, IV. Dönem, C. 2, 380-381.

- ⁵³ Mustafa Ulusan 1873'de Konya'nın Meram İlçesi, Kalecik Mahallesi'nde doğdu. Babası Abdurrahman Bey, annesi Hafize Hanım'dır. Aliye Hanımda evlenerek, Mehmet Talat, Celalettin, Handan ve Mualla isimli çocukları olmuştur. İlköğrenimini Altınçeşme Okulunda bitirip Karahafız Medresesine girdi. Bu medresede öğrenimini tamamladıktan sonra sınavla aynı medreseye müderris olarak atandı. Konya'da Sultan Selim Camii'nin dersiamlık sınavını kazandı Konya İl İdare Meclisi üyeliğinde dört devre (sekiz sene) hizmet verdi. Üyeliği süresince genel ve İstiklal Savaşları sırasında Tekâlifi Milliye ve Tekâlifi Harbiye memurluğu yaptı. Temettü İstinak Komisyonu ve Emlak İşgal Komisyonu Başkanlıklarını yaptı. Ordu için Mübayaa Komisyonunda hizmet verdi. Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetine üye oldu. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'de yapılan seçimde 861 oy alarak Konya'dan milletvekili seçildi. Konya'dan III, IV, VI ve VII. dönemlerde milletvekili seçildi. 12 Mart 1943'de öldü. Öztürk, 1995, II. Dönem, C. 3, 554-555.
- ⁵⁴ Mustafa (Lütfi) Bey (Eken) 1901'de Konya Karatay İlçesi, Hayıroğlu Köyünde doğdu. Nurullohoğullarından Hasan Efendi'nin oğludur. İlköğrenimini köyünde tamamlayarak küçük yaşlardan itibaren babasının yanında çiftçilik yaptı. TBMM'nin IV. Dönemde Konya'dan milletvekili seçilerek 4 Mayıs 1931'de Meclise katıldı. Tarım Komisyonunda çalıştı. Dönem sonu köyüne dönerek çiftçilikle meşguliyetini sürdürdü. 13 Ocak 1993'de köyünde öldü. Aynı yerde toprağa verildi. Fatma Hanım (1908-1957) ve sonra Elmas Hanım (1910) ile evlenmiş olup Ayşe Baran (1927), Melahat İçöz (1928) ve Ülkü Erte (1945) isimli çocukları olmuştur. Çoker, 1996, IV. Dönem, c. 2, 387.
- ⁵⁵ Naim Hazım (Onat) 1889'da Konya'da doğdu. Babası Mehmet Hazım Bey annesi Hafize Hanım'dır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Konya Hamidiye Okulunda ilköğrenimini tamamladıktan sonra Yağmurlu Medresesine devam ederek icazetnamesini aldı. Bu medresede 27 Ekim 1915'e kadar çalıştıktan sonra Darülhilafe Medresesine tayin edildi. Burada Türkçe, Edebiyat, Muhâzarât, Fârisî, Ulmünnefis derslerini okuttu. Daha sonra kurulan (Sahn) yüksek Medresede İlm-i Kelam, Mantık ve Arap Edebiyatı derslerini okuttu. 25 Ekim 1915'ten sonra Mütareke'ye kadar Konya İttihat ve Terakki İdadisinde Türkçe ve Tarih öğretmenliği yaptı. 10 Eylül 1918'de yatılı askerî rüştiyesinde Türkçe, daha sonra idadî bölümünde tarih, edebiyat, ilm-i kelam, felsefe, Arapça ve Farsça öğretmenliği yaptı. Konya Genel Meclis Üyeliğine seçildi. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'de yapılan seçimde 911 oy alarak Konya'dan milletvekili seçildi. Şer'îye ve Evkaf, Maarif, Kanun-ı Esasî, Diyanet ve Evkaf ve İrşad komisyonlarında çalıştı. Konya'dan III, IV, V, VI, VII, VIII.

Tevfik Fikret (Sılay) ⁵⁶	Kazım (Okay) Bey ⁵⁷	Behire Bediz Morova (Aydilek) Hanım ⁵⁸
Mustafa Halid Üner ⁵⁹	Dr. Osman Şevki (Uludağ)	Şevket Bey (Dağ) (Res-

Dönemlerde milletvekili seçildi. 5 Mayıs 1953’de öldü. Öztürk, 1995, II. Dönem, C. 3, 559-550.

- ⁵⁶ Tevfik Fikret (Sılay) 1890’da Konya Sille’de doğdu. Babası Ali Bey, annesi Advie Hanım’dır. Naciye Hanım ile evli beş çocuk sahibidir. İlköğrenimini Konya’da tamamladıktan sonra 6 Temmuz 1907’de Konya İdadisini bitirdi. Hukuk Mektebine girerek 6 Ekim 1913’de mezun oldu. Birinci Dünya Savaşının başlarında yedek subay olarak orduya alınarak farklı kıtalarda subay olarak görev yaptı. 14 Kasım 1909-21 Mayıs 1911’de Konya İstinaf Mahkemesi Mukayyetliği, 21 Mayıs 1911-5 Ocak 1912’de Karaman Bidayet Mahkemesi Zabıt Katipliği, 6 Ocak 1912-2 Şubat 1913 arasında Karaman İcra Memurluğu yaptı. Bu görevinden istifa ederek ayrıldı. 21 Eylül 1920-30 Mart 1922’de Akşehir Mahkemesi Başkanlığına ve oradan 13 Nisan 1922-24 Ocak 1923 tarihlerinde Ilgın Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 24 Ocak 1923-30 Nisan 1923 tarihlerinde Karaman İstinaf Mahkemesi Üyeliğinde bulunduğu sırada TBMM’nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923’de yapılan seçimde 871 oy alarak Konya’dan milletvekili seçildi. Kavanini Maliye, Lâyiha, Adliye, Dilekçe, Tetkiki Hesabat ve Memurın Muhakemat komisyonlarında çalıştı. Konya’dan III, IV, V, VI ve VIII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 5 Ocak 1939 tarihinde Adalet Bakanlığına getirildi. 20 Nisan 1959’da Ankara’da öldü. Öztürk, 1995, Dönem, C. 3, 551-552.
- ⁵⁷ Kazım Okay 1892’de Giresun’un Sultan Selim Mahallesinde doğdu. Babası Mehmet Ali, annesi Zehra Hanım’dır. Mercan İdadisinden mezun oldu. 1914’de Mülkiye Mektebinden diploma aldı. 1916’da 1. Kolordu Müşavirliğine ve Mehakim Müdürlüğüne imtihanla atandı. Burada iki yıl kaldıktan sonra 1918’de terhis edildi. İstanbul İaşe Müdürlüğü yardımcılığına getirildi. Daha sonra buradan istifa ederek Dâhiliye Nezareti İaşe Komisyonu Müfettişliğine atandı. Bir buçuk ay bu görevde kaldıktan sonra Millî Mücadele’ye katılmak üzere memleketi Giresun’a döndü. Giresun Merkez Numune Okulu Türkçe öğretmenliğine atandı. Daha sonra Giresun Lisesi Müdürlüğüne getirildi. Müdürlüğü yürütürken Maarif Müdürlüğüne de vekâlet etti. 1923 yılında Giresun milletvekili olarak meclise girdi. Giresun’dan III, IV, VIII. Dönem, Konya’dan V, VI ve VII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 28 Mayıs 1958’de öldü. Öztürk, 1995, II. Dönem, C. 3, 354-355.
- ⁵⁸ Behire Bediz Morova (Aydilek) 1897’de Bosna’da doğdu. Babası Bedi Bey, annesi Hasbi Esmâ Hanım’dır. Evli olup bir çocuğu vardır. İlköğrenimini Bolu’da tamamladı. Bolu Kız Sanat Mektebinde Resim öğretmenliği yaptı. 1927’de gözlerinde meydana gelen bir hastalık sebebiyle öğretmenliği bıraktı. CHP ve Halkevi’nde çalışmalar yaptı. Bolu Belediyesi Meclisi üyesi oldu. Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliğinde bulundu. Güneş, 2001, V. Dönem, C. 2, 483; Sezer, 2009..
- ⁵⁹ Mustafa Halit Üner 1887’de İstanbul Üsküdar’da doğdu. Babası Mehmet Bey, annesi Fatma Recebiye Hanım’dır. İlk tahsilini Üsküdar Paşa Kapısı Mektebinde tamamladı. 1898’de Bahriye Sanayi ve İmalat-ı Sıbyan Taburu’na kaydoldu ve inşaat tezgâhla-

- ⁶³ Mehmet Cemal Tekin 1881'de İstanbul'da doğdu. Bayram Bey ve Zehra Hanım'ın oğludur. Darülfünun Hukuk Mektebi'nin 3. sınıfına kadar tahsil gördü. 1910 yılında Öğretmen Okulu'nda kütüphane memurluğu yaptı. Aynı zamanda Hukuk Mektebine devam etti. 3. sınıftayken Darülfünun Gönüllü Taburu ile Balkan Muharebesine katıldı. Askerlik dönüşü ticarete başladı. Beyoğlu İstiklal Caddesinde Cemal Bey Lokantasını açtı. Lokantacılar Cemiyetinin başkanı oldu. Muhtarlık, Hilaliahmer Cemiyeti Üyeliğinde bulundu. Mecliste, İktisat, Ziraat, İş Kanunu Layihası Encümenlerinde çalıştı. 20 Aralık 1944'de öldü. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, 484.
- ⁶⁴ BCA, 030.10.75.492.8, 4; Yeni Ses, 10 Şubat 1935; Ali Fuat Cebesoy 1882'de İstanbul'da doğdu. Asker bir aileye mensuptur. İlk Büyük Millet Meclisi Hükümetinde Nafia (İmar ve İskân) Vekilliği yapmış olan Emekli Korgeneral İsmail Fazıl Paşa'nın oğludur. Annesi Zekiye Hanım'dır. İlköğrenimini Erzincan Askeri Rüstiyesinde yaptı. 1894'de İstanbul Saint Joseph Fransız Lisesine kaydoldu ve buradan 1899'da mezun oldu. Daha sonra Harp Okuluna kayıt yaptırdı. Harp Okulunda Mustafa Kemal ile aynı sınıftaydı. 1902'de bu okuldan mezun olduktan sonra Harp Akademisine kayıt yaptırdı. Harp Okulunu 1904'de bitirdi. Beyrut'ta süvari alayında stajına başladı. 15 Temmuz 1906'da Selanik'e geçti. 1908'de Roma Ateşemiliterliğine tayin edildi. 1912'de Balkan Harbi'nin çıkması üzerine İstanbul'a dönen Binbaşı Ali Fuat Bey önce Karadağ'a hareket eden Kolordunun daha sonra Yanya Kolordusunun Kurmay Başkanlığı ve farklı kıtalarda komutanlık görevlerini yürüttü. 1914'de Şam'da VIII. Kolordu Kurmay Başkanlığına getirildi. 1916'da Doğu Cephesinde bulundu. 1917'de Sina-Filistin Cephesinde ve 20. Kolordu Komutanlıkları yaptı. Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla Alman subaylarının ülkeyi terk etmesi üzerine VII. Ordu Komutanlığına getirildi. Mütareke gereğince bu ordunun lağvedilmesi üzerine, komutanlığını yaptığı 20. Kolordu geçici olarak Konya'ya taşınırken Ali Fuat Cebesoy İstanbul'a geldi. Burada Mustafa Kemal ve diğer silah arkadaşlarıyla vatan savunması konusunda görüşmeler yaptı. Bu görüşmeler sonucunda Cebesoy, Ankara'ya döndü. Bu arada geçici olarak bulunan 20. Kolordu da Ankara'ya intikal etmişti. Umum Kuvayı Milliye ve Garp Cephesi Kumandanlıklarında bulundu. Kasım 1920-Haziran 1922 tarihleri arasında Moskova Büyükelçiliği görevini yürüttü. Ankara'ya döndükten sonra Müdafaa-ı Hukuk Grubunun başkanlığına seçildi. 11 Aralık 1922'de Meclis II. Başkanlığına seçildi. 24 Ekim 1923'de bu görevinden istifa etti. Aralık 1923-Ekim 1924 tarihleri arasında II. Ordu Müfettişliği görevini yürüttükten sonra tekrar Mecliste döndü. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda umumî kâtip olarak görev aldı. İzmir Suikastıyla ilgili olarak tutuklandı ve Mustafa Kemal'in mahkemeye müdahalesiyle affedildi. Özçelik, 1993, 1-330; Kocahanoğlu, 2002, XIII-XXI; Cebesoy 1933 yılına kadar Mecliste görev almadı. Atatürk'ün isteği üzerine 10 Haziran 1933 tarihinde (IV. Dönem) CHP Konya milletvekilliğine seçildi. Konya'dan VI. Dönemde tekrar milletvekili seçildi. 30 Ocak 1948'de TBMM Başkanı seçildi. 14 Mayıs 1950'de DP'den Eskişehir milletvekili seçildi. 1954 ve 1955 seçimlerinde İstanbul bağımsız milletvekili olarak Meclise girdi. 10 Ocak 1968'de İstanbul'da öldü. Kocahanoğlu, 2002, XXI; Özçelik, 1993, 352.

1935 genel seçimlerinde Konya'dan seçimi kazanan milletvekillerinin tahsil, meslek, yaş, doğum yeri ve deneyim itibarıyla bilgi aşağıda tabloda verilmiştir.

Milletvekili Adı	Tahsili	Meslek	Yaş	Doğum yeri	Deneyim
Ahmet H. Dikmen	Üniversite	Ziraat Mühendisi	42	Ünye	Yeniden seçildi
Kazım Gürel	Üniversite	Hukuk	45	Nevşehir	Yeniden seçildi
Ali Muzaffer Göker	Üniversite	Öğretim Üyesi	45	İstanbul	Yeniden seçildi
Mustafa Ulusan	Üniversite	Öğretim Üyesi	62	Konya	Yeniden seçildi
Mustafa Lütfi Eken	İlkokul	Çiftçi	34	Konya	Yeniden seçildi
Naim Hazım Onat	Üniversite	Öğretim Üyesi	46	Konya	Yeniden seçildi
Fikret Silay	Üniversite	Hukuk	45	Konya	Yeniden seçildi
Kazım Okay	Üniversite	Bürokrat	43	Giresun	Yeniden seçildi
Behire Bediz Morova (Aydilek)	İlkokul	Öğretmen	38	Bosna	İlk defa seçildi
Mustafa Halit Üner	İlkokul	İşçi	48	İstanbul	İlk defa seçildi
Osman Şevki Uludağ	Üniversite	Doktor	46	Bursa	İlk defa seçildi
Şevket Dağ	Üniversite	Doktor	60	İstanbul	İlk defa seçildi
Ali Rıza Türel	Lise	Memur	36	Üsküp	İlk defa seçildi
Mehmet Cemal Tekin	Üniversite	Serbest Meslek	54	İstanbul	İlk defa seçildi
Ali Fuat Cebesoy (Bağımsız)	Üniversite	Subay	53	İstanbul	Yeniden seçildi.

Tablo I; 1935 Genel Seçiminde Konya Milletvekilleri

Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Seçimlerin Basındaki Yankıları

Yeni Ses gazetesinin birinci sayfasında “Seçim Neticesi” başlığı altında yapılan değerlendirilmede; bütün Türkiye’nin Halk Fırkası’nın adaylarını müttefikane seçmesinin “çok tabii” bir sonuç olduğu belirtilmiştir. Gazeteye göre “başka türlü” olmasını “akıl almazdı”. Çünkü inkılâp rejimini artık Türkiye tamamen benimsemiştir. Gazete 1935 genel seçiminin azınlıklarla ilgili boyutunu şöyle yorumlamaktadır: “Son sayılab seçiminin arz ettiği hususiyetlerden biri memlekette azlıklarla çokluk arasında daha sıkı bir kaynaşma ve anlaşma hareketinin başlangıcı olmasındadır. Hem dikkat edilecek bir noktadır ki, bu anlaşma gayet geniş bir sahada tecellî ediyor. Eskiden bu memleket vatandan ayrılmak isteyen bir takım uzlaşma kabul etmez unsurlarla uğraştığı kadar kendi halis çocukları arasında da feci bir boğuşma hadisesine şahit ve bununla müteallim (üzüntü duyan) oluyordu. Son sayılab seçme hareketi artık bu acı hatıraların da tamamen mazi (geçmiş) gafletleri içinde gömülmüş olduğunu göze çarptırıyor”⁶⁵.

Konya’dan seçilmiş bulunan kadın milletvekili Bediz Aydilek’in şerefine 17 Şubat günü Konya Halkevi Temsil Kolu tarafından 120 kişilik bir danslı çay ziyafeti verilmiştir. Bir gün sonraki akşamda da CHF tarafından Aydilek şerefine çaylı dans tertip edilmiştir.⁶⁶

Seçimlerin “Demokratikliği” Açısından Değerlendirme

1935 genel seçiminin, adayların tespiti ve alternatif bir siyasi partinin olmaması yönüyle tek partili dönemde yapılmış olan diğer seçimlerden bir farkı bulunmamaktadır. Tek bir adayın katıldığı veya sonucu önceden belli olan seçimlere “sözde seçim” şeklinde tanımlama yapıldığı dikkate alınır⁶⁷; 1935 genel seçimlerinde adayların tespiti, ilanı ve alternatif bir partinin olmaması bu seçimin sözde seçim olarak tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu seçimin tek partili dönemde yapılan diğer seçimlerden temel farkı, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle gayrimüslim vatandaşlara seçilme hakkının verilmesidir.

1935 genel seçimlerinin toplumsal boyutuyla ilgili bir değerlendirmede şöyle bir analiz yapılmaktadır; “Demokrasi der demez ilk hatıra gelen siyasî manâsıdır. Hâlbuki demokrasi daha önce, topluluk hayatına şuurla katılmak, şahsî teşebbüs ve tec-

⁶⁵ Yeni Ses, 14 Şubat 1935.

⁶⁶ Yeni Ses, 19 Şubat 1935.

⁶⁷ Akgün, 2007, 6.

rübeleri topluluğun ahenkli hayatı içerisinde kaynaşmak demektir. Demokrat cemiyette her fert, mensup olduğu cemiyetin kültürüne, yaratıcı medeniyet hayatının bütün safhalarına dinamik, şuurlu bir kudret halinde iştirak etmeli, hayatını mutlak bir feragatle, vatan ve millet uğruna hasr ve feda eylemelidir”⁶⁸.

1935 genel seçiminde Konya’daki CHF adaylarının hepsi müntehib-i saniler tarafından “ittifakla” seçilmişlerdir. Zaten başka bir alternatif de yoktur. “Müttefikan” değil de “oy çokluğuyla” seçilme ancak, partinin dolaylı olarak desteklediği bağımsız adaylar için söz konusu olabilirdi. Çünkü bu konuda parti yönetimi gerekli tedbirleri almıştı. Müntehib-i sani adaylarının parti (CHF) dışı olması düşünülemezdi. Zira seçmenin (müntehib-i evvel) başka bir alternatifi olmadığından, kendisine aday olarak gösterilen müntehib-i saniyi “seçmek” zorundaydı. Yukarıda da belirtildiği gibi CHF’nin dışında bağımsız adaylar ancak partinin müsaadesi çerçevesinde olabilirdi. Partinin müsaade etmiş olduğu adayın da CHF’nin “izniyle” müstakil aday olabileceğine göre gerçek anlamda alternatiflikten söz etmek mümkün değildir. CHF’li müntehib-i sanilerin de CHF’li adayların dışında oy kullanmaları parti tüzüğüne göre suçtu.⁶⁹ Dolayısıyla CHF’li müntehib-i saniler “ittifakla” CHF’li adayları “seçmişlerdir”⁷⁰. Bu duruma göre; tek partili dönemin diğer seçimleri gibi, 1935 genel seçimlerinde de Konyalı seçmenler partinin ilan etmiş olduğu milletvekili adaylarını “tercih etmişlerdir”.

⁶⁸ **Terbiye Dergisi**, 1932, Sayı 10, s. 10.

⁶⁹ CHF Tüzüğü’nün 14. maddesi şöyledir: “Asıl seçimde reylerini yoklama neticelerine uygun olarak vermeyen Fırka mensupları, Nizamnamemizin 120. maddesinde yazılı seçim kayıtlarını tanımamış sayılır. Buna göre ceza görür”. 1931 tarihli CHF Nizamnamesi’nin söz konusu 120. maddesi şöyleydi: “Umumi esaslara, büyük kongre kararlarına, Umumi reislik tebliğlerine, Umumi idare heyetinin kararlarına riayet etmeyenler, bütün intihaplarda fırka namzet ve azalarına rey vermeyen veya bunların aleyhine çalışan veya muarız bir teşekkülün namzetliğini kabul eden veya açıkça reddetmeyen veya fırkaya namzet gösterilen yerlerde kendisini, kendi başına namzet gösteren veya gösterilmesine karşı göz yuman veya intihaplara mazeretsiz olarak iştirak etmeyen veya muarız bir namzet lehine gizli ve açık çalışanlar ve kendi müesseselerinde çalışanların böyle hareket ve faaliyetlerine müsamaha gösterenler, fırka kongrelerinin program, fırka gruplarının karar olarak kabul ettiklerini vazife sahibi iken yapmayanlar, fırka vazifelerini yaparken bilerek nizamnameye uymayanlar, fırka mensup ve memurlarından, fırka şerefini ve haysiyetini kıranlar yaptıklarının derecesine ve yapılan suçtaki alakalarına göre, ihtar, ikinci ihtar, muvakkat ihraç ve tart cezasıyla cezalandırılır. Bu cezalar sırasıyla verilebileceği gibi sıra takip edilmeden birlikte de verilebilir”. Bk. Uyar, 1999, S. 64, s. 22-23

⁷⁰ Uyar, 1999, 64/22.

Demokratikleşme kıstası olarak, seçen ile seçilen arasındaki eğitim seviyesinin birbirine yakın veya uzak olması önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Eğitim, çok uzun yıllardan beri Türk toplumunda elitist gelişmelere temel oluşturmuş önemli bir basamak olarak görülmüştür. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde eğitim, yönetici elit kadroyu belirleyen temel kaynaklardan birisi olmuş ve toplumun diğer tabakalarına kıyasla çok daha iyi eğitilmiş olan asker-sivil bürokratlar yeni elit kadrolar oluşuncaya kadar toplumu rekabetsiz yönetmişlerdir. Batı yanlısı aydınlar ve asker-sivil bürokratlar, Türk toplumunun yaygın fakat eğitilmemiş ve bu sebeple de aralarında uçurumlar olan kitlelerini “Cumhuriyet” güvencesi ve tek parti rahatlığı içinde modern bir düzene götürmenin yollarını aramışlardır. Bu arayış içinde eğitim kendilerine hem rehber olmuş hem de önderliklerinin meşruiyet temelini teşkil etmiştir. 1930 yılında toplumun % 90’na yakını hiç okuma yazma bilmemekteydi. Buna karşılık olarak mecliste toplumu temsil eden milletvekillerinin % 62’i üniversite mezunuydu.⁷¹ Aynı durum 1935 yılında Konya milletvekilleri içinde geçerli olmuştur. Bu seçimde Konya’dan milletvekili olan 15 parlamenterin % 66. 7’si üniversite mezunu (10 üye), 1’si lise mezunu, 1’si üniversite terk, 3’ü ilkokul mezunudur. Bu durum aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Üniversite Mezunu	Üniversite Terk	Lise Mezunu	İlkokul Mezunu	Toplam
10 (% 66)	1 (% 7)	1 (% 7)	3 (% 20)	15

Tablo II: 1935 Yılı Konya Milletvekillerinin Eğitim Düzeyi

Yukarıda tabloda görüldüğü gibi Konya milletvekillerinin % 66’si üniversite mezunu olması, temsil bakımından bir tutarsızlık olarak görülmektedir. Çünkü 1935 yılında Konya’da okur-yazarlık oranı %19 civarındadır. Bu durumu kadın ve erkek bakımından değerlendirdiğimizde erkeklerin okur-yazarlık oranı kadınlardan daha yüksektir. Her 100 erkekten 32, her 100 kadından 7’si okuma-yazma bilmektedir.⁷²

İkinci kıstas yerlilik ölçütüdür. Yerlilik kıstası, milletvekillerinin seçildiği seçim çevresi ile doğum yerinin aynı olması anlamına gelmektedir. Genellikle adayın kendi doğduğu bölge, seçim çevresi olmaktadır. Aile ve akrabalık bağlarından, yetişme şartları, alışkanlıklar, arkadaşlık ilişkilerine kadar uzanan geniş bir imkânlar zinciri milletvekili adayına büyük ölçüde kolaylık sağlar. Kendine yabancı bir ortamda milletvekili olabilmek genellikle demokratik olmayan sis-

⁷¹ Yücekök, 1983, 179

⁷² Yurd, C. 7, 5199.

temlerde görülür. 1935 yılı seçimlerinde TBMM'nde yerlilik oranı % 35 civarındadır.⁷³ TBMM'ndeki bu yerlilik oranı, paralel şekilde Konya milletvekillerine de yansımıştır. 1935 genel seçiminde Konya milletvekillerinin % 26'sı (4 milletvekili) Konya doğumludur. Geri kalan 11 milletvekilinin 5'i İstanbul, 1'i Ünye (Ordu), 1'i Giresun, 1'i Bursa, 1'i Bosna, 1'i Üsküp, 1'i Nevşehir doğumludur. Yani Konya, % 74 oranında Konyalı olmayan vekiller tarafından temsil edilmiştir. Bu durum tek partili bir sistemde parti-devlet bütünleşmesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

1935 genel seçimlerindeki milletvekili yaş ortalaması 1920'li yıllara kıyasla ileri seviyededir.⁷⁴ Tek partili dönemin bir özelliği olarak bu durum Konya'daki milletvekillerine de yansımıştır. 1935 seçiminde Konya milletvekillerinin yaş ortalaması 46'dır. En genç milletvekili 34 yaşında çiftçi kökenli Mustafa Lütfi Eken'dir. En yaşlı milletvekili ise Konya'nın köklü ailelerinden 62 yaşındaki Mustafa Ulusan'dır.

Milletvekillerinin Toplumsal Kökenleri İtibariyle Değerlendirilmesi

1935 genel seçiminde milletvekillerinin % 48'i bürokrasi, % 28'i serbest meslek, % 19'u girişimcilik gurubuna aittir⁷⁵. Bu seçimlerde Konya'dan milletvekili seçilmiş olanların meslekî durumları TBMM'ndeki dağılıma uygundur. Konya'nın toplam 15 milletvekilinin 7'si bürokrasi (% 46), 5'i serbest meslek (% 33), 3'ü girişimcilik gurubunda yer almaktadır (% 21).

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi TBMM % 48 ile bürokrasi mesleği birinci sırada gelmektedir. Konya milletvekilleri için de en yüksek oran % 46 oran ile bürokrasiye mensup milletvekilleri teşkil etmektedir. Türkiye genelindeki ikinci sırayı serbest meslek, üçüncü sırayı girişimcilik mesleğine mensup milletvekilleri teşkil etmektedir. Konya milletvekillerinin sahip oldukları meslekler de buna paralel bir seyir takip etmektedir. Bu durum aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Meslekler	TBMM'deki Milletvekillerinin Meslekî Dağılım (%)	Konya Milletvekillerinin Meslekî Dağılımı (%)
Bürokrasi	48	46
Serbest Meslek	28	33
Girişimcilik	19	21

Tablo III: 1935 Genel Seçiminde Konya'daki Milletvekillerinin Meslekî Dağılımı

⁷³ Yücekök, 1983, 186.

⁷⁴ Yücekök, 1983, 182.

⁷⁵ Bürokrasi içerisinde sivil idare, askerlik ve eğitim çalışanları vardır. Serbest meslek gurubuyla da hukuk, doktorluk, dişçilik, eczacılık, mühendislik ve gazetecilik kastedilmektedir. Girişimciler ise ticaret, tarım bankacılık ve diğerleridir. Uyar, 2002, 2.

Sonuç

İki aşamalı (müntehib-i evvel ve müntehib-i sani) sisteminin uygulandığı 1935 genel seçimlerinde iki yeni uygulama hayata geçirilmiştir. Bunlardan birisi gayrimüslim vatandaşların seçimlere girmeleridir. İkinci uygulama, kadınların meclise girmeleridir. Bu seçimlerde 4 gayrimüslim vatandaşımız ve 18 kadın milletvekili meclise girmiştir.

Seçimler tek partiyle yapıldığından üç katı aday gösterilmiş ve en çok oy alan aday milletvekili seçilmiştir. Bağımsız adaylar için Türkiye genelinde 16 boş milletvekilliği bırakılmıştır. Müntehib-i sani (ikinci seçmen) seçimleri Ocak 1935'in sonlarına doğru tamamlanmıştır. Seçimlerin hangi tarihte yapılacağı beş gün öncesinden belli olmuştur. Seçimlerden dört gün önce CHF Genel Başkanı Kemâl Atatürk tarafından müntehib-i sanilere yönelik bir açıklama yapılarak, bağımsız milletvekili adaylarından cumhuriyetçi ve milliyetçi olan adaya oy vermelerini istemiştir. Konya'dan bir bağımsız milletvekilliği kontenjanı bırakılmıştır. Buna da Ali Fuat Cebesoy aday olmuştur. 8 Şubat 1935 tarihinde yapılan seçimler sonucunda adayların tamamı "ittifakla" kazanmışlardır.

Konya'dan birisi kadın olmak üzere on beş milletvekili meclise girmiştir. Bu seçimler, adayların tespiti ve alternatif partinin olmaması yönüyle değerlendirilirse, sözde seçim tanımına uygun düşmektedir. Demokratikleşme kistasları olarak görülen seçmen ile seçilen arasındaki eğitim, yerlilik ve toplumsal kökleri itibarıyla yapılan değerlendirmede Konya milletvekilleri Türkiye geneliyle paralel bir yapı arz etmektedir. ©

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi: (BCA) 030.10.75.492.8, 4;

490.01.357,1497,1, 41.

030.10/82,538-1

Konya Koyunoğlu Müzesi Kâzım Gürel Dosyası: (KKMKGD)

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet Hakimiyet-i Milliye Yeni Ses

Zaman (Sürelî yayınların tarihleri ilgili bölümde gösterilmiştir)

Kitap ve Makaleler

AKGÜN, Birol (2007). Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven, Ankara: Nobel Yay.

ATEŞ, Nevin Yurtsever (1994). Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, İstanbul.

AYDOĞAN, Erdal (2013). Tansu Barış MAHMUTOĞLU. “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri”, Tarihîn Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 10.

BALI, N. Rifat (1997). “1930 Yılı Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka’nın Azınlık Adayları”, *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, Kasım 1997, C. 28, S: 167.

ÇAVDAR, Tefik (1995). Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, Ankara.

ÇOKER, Fahri (1996). Türk Parlamento Tarihi, TBMM-IV. Dönem 1931-1935, C. II, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay. No: 12.

DELİ, Ogün (2007). Atatürk Nasıl Öldürüldü? “70 Yıldır Gizlenen Büyük Sır”, İstanbul: Akis Kitap Yay.

GÜNEŞ, İhsan (2001). Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem 1935-1939, C. II, Ankara: Türkiye Büyük Millet Vakfı Yay., No: 26.

KAYALI, Kurtuluş. “I. TBMM’de Muhalefet”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul 1982.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim (2002). Ali Fuat Cebesoy Siyasî Hatıralar Lozan’dan Cumhuriyete, C. 2, İstanbul: Temel Yay.

- KOLOĞLU, Orhan (2002). "Osmanlı'dan Bugüne, Kronolojik Bir Döküm. Seçimler ve Meclisler", Popüler Tarih, Kasım 2002, S. 27.
- ÖZÇELİK, Ayfer (1993). Ali Fuat Cebesoy, İstanbul: Akçağ Yay.
- ÖZTÜRK, Kazım (1995). Türk Parlamento Tarihi TBMM-II. Dönem 1923–1927, C. III, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., No: 3.
- ÖZTÜRK, Kazım (1995). Türk Parlamento Tarihi TBMM-III. Dönem 1927–1931, C. III, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yay. No: 10.
- PERİNÇEK, Doğu (1999). Kemalizm-3, İstanbul: Kaynak Yay.
- SEMİZ, Yaşar (2007). "Bir Köylü Parlamenter Mustafa Lütfi Eken", Çumra Sempozyumu..
- SEZER, Ayten (2009). "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm>(25 Ekim 2009).
- TEKİN, Nil Türker (2002). "1935 Seçimlerinde Kadın Türk Kadınının Sayısal Konusuna Yaklaşımı", Toplumsal Tarih, Mart 2002, S. 99.
- TEKİN, Nil Türker (1998). Türkiye'de Seçim Propagandaları 1908-1946, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUNAYA, Tarık Zafer. Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952, İstanbul 1952.
- TUNCAY, Mete (1992). TC'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), İstanbul: Cem Yay.
- UYAR, Hakkı (1999). "Tek Parti Döneminde Seçimler", Toplumsal Tarih, S. 64, Nisan 1999.
- UYAR, Hakkı (2002). "Tek Parti İktidarının Toplumsal Kökenleri", Toplumsal Tarih Dergisi, 16.11. 2002. (Uyar, <http://kisi.deu.edu.tr/hakkı.uyar/yayınlar>).
- UYAR, Hakkı (2009). "Türkiye'de Tek Parti Döneminde CHP'nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği (1935)", <http://kisi.deu.edu.tr/hakkı.uyar/7.pdf> (10.11.2009).
- YÜCEKÖK, Ahmet N. (1983). Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlamantonun Evrimi, Ankara; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.: 533.
- ZÜRCHER, Erik Jan (1992). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, (çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul.